

KRONIKA

Bibliografia – teoria, praktyka, dydaktyka **III Ogólnopolska Konferencja Bibliologiczna** **Warszawa, 15-16 stycznia 2008 r.**

W dniach 15-16 stycznia 2008 r. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego zorganizował III Ogólnopolską Konferencję Naukową na temat *Bibliografia – teoria, praktyka, dydaktyka*.

W obradach wzięło udział ok. 90 osób, teoretyków, praktyków i dydaktyków bibliografii. Wygłoszono 28 referatów. Patronat nad konferencją objął Komitet Naukowy w składzie: prof. dr hab. Paulina Buchwald-Pelcowa z Biblioteki Narodowej, prof. dr hab. Marta Skalska-Zlat z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, prof. dr hab. Hanna Tadeusiewicz z Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego oraz prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasperek z Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Na konferencji reprezentowane były zarówno ośrodki akademickie, w których prowadzone są badania związane z tematyką bibliograficzną, jak i biblioteki naukowe.

Wygłoszone referaty dotyczyły kilku głównych zagadnień:

- ogólnej problematyki bibliografii, jako dyscypliny naukowej oraz jako umiejętności tworzenia spisów;
- problemów pojawiających się na styku bibliografii i nowoczesnych technologii;
- warsztatu pracy bibliografa;
- konkretnych projektów, prac podejmowanych przez poszczególne ośrodki;
- bibliografii w dydaktyce szkół wyższych.

Ogólnych zagadnień dotyczyły między innymi referaty Marty Skalskiej-Zlat, Jadwigi Sadowskiej, Elżbiety Herden, czy zamykające obrady referaty Marty Grabowskiej oraz Jadwigi Woźniak-Kasperek. Przedstawiono w nich obecny stan bibliografii, najważniejsze problemy badawcze dyscypliny oraz pokazano kierunki przewidywanego rozwoju. M. Skalska-Zlat w referacie *Bibliografia w perspektywie naukoznawstwa*, analizując problematykę bibliografii w czasopiśmiennictwie i informatorach, przedstawiła ujęcie naukoznawcze. Punktem ciężkości wystąpienia J. Sadowskiej (*Główne problemy współczesnej polskiej bibliografii*) było rozpatry-

wanie polskich bibliografii i zmian w nich zachodzących na tle tendencji światowych. M. Grabowska w referacie nt. *Metoda bibliograficzna kluczem do uniwersyteckiej pozycji bibliologii* pokazała rolę i miejsce bibliografii w dydaktyce akademickiej. E. Herden (*O nowy paradygmat bibliografii*) zastanawiała się nad koniecznymi zmianami w obrębie samej bibliografii: nowym określeniem jej ram, przedmiotu, zrewidowania terminologii oraz określenia nowych metod. J. Woźniak-Kasperek w swym wystąpieniu nt. *Narzędzia wyszukiwania treściowego w bibliografii* podsumowała obrady. Tytułowe narzędzia wyszukiwania stały się pretekstem do zebrania refleksji płynących z dotychczasowych wystąpień i uchwycenia istotnych kierunków rozwoju bibliografii.

Funkcjonowaniu bibliografii w środowisku zdominowanym przez technologię cyfrową, poświęcone były referaty Anny Sitarskiej, Adama Jachimczyka, Jarosława Packa i Katarzyny Pilitowskiej.

A. Sitarska w referacie *Polska bibliografia lokalna i regionalna w świetle zmian systemowych (ewolucja potrzeb i metody bibliograficznej w dynamicznym krajobrazie zasobów sieci World Wide Web)* przedstawiła czynniki wywołujące zmiany we współczesnej bibliografii, takie jak np. wprowadzenie nowych technologii przetwarzania danych i wykorzystanie Internetu oraz zmiany oczekiwań użytkowników informacji. Zagadnienia obecności spisów bibliograficznych w Internecie poruszone zostały przez A. Jachimczyka w referacie pt. *Polskie spisy bibliograficzne na World Wide Web*. Autor poddał analizie bibliografie dziedzinowe i zagadnień dostępne poprzez strony WWW. Bibliografii w Web 2.0, czyli tworzonej społecznie dotyczyła wypowiedź K. Politowskiej nt. *Bibliografia w standardzie Web 2.0 – możliwości i ograniczenia*. Pytania stawiane przez autorkę dotyczyły możliwości tworzenia bibliografii interaktywnych, kontroli nad spisami tworzonymi przez laików oraz zarządzania nimi. Tematem wystąpienia J. Packa (*Przedmiot bibliografii wobec rozwoju technologii informacyjnych*) były zmiany formy i przedmiotu bibliografii spowodowane dynamicznym rozwojem technologii informacyjnych. Obecność nowych form dokumentów stawia przed bibliografami kolejne wyzwania związane z opisem, a także problemy terminologiczne.

Zagadnienia warsztatu bibliografa, kwestie tworzenia spisów i opisów dokumentów zostały omówione przez Agnieszkę Łobocką *Bibliografia jako element warsztatu informacyjnego badacza sztuki książki*, Agnieszkę Filipek, Barbarę Kotalską, Annę Grucę i Magdalenę Mnikówską.

Referat A. Filipek *FRBR, ISBD, RDA – przejście od teorii do praktyki* był przedstawieniem proponowanych rozwiązań opisu dokumentów. Omówione propozycje są po części odpowiedzią na szereg pytań, jakie stawia bibliografom zmieniający się wraz z rozwojem technologii informacyjnych świat dokumentów. Autorka omówiła międzynarodowe projekty związane z zasadami opisu bibliograficznego i z zasadami katalogowania prowadzone pod kierunkiem IFLA. B. Kotalska (*Kontrola jakości opisu bibliograficznego w Bibliographie nationale française-livres*) z francuskiej Biblioteki Narodowej omówiła, przede wszystkim z punktu widzenia doświadczonego praktyka, zagadnienia kontroli jakości danych w dużych spisach bibliograficznych, zwłaszcza problem zachowania ja-

kości danych bibliograficznych przy wciąż rosnącej produkcji wydawniczej. Ścisłe warsztatowy charakter miały wystąpienia A. Grucy *Bibliografia historii polskiej – problemy warsztatu bieżącej bibliografii specjalnej* i M. Minkowskiej *Z warsztatu bibliograficznego orientalisty. O znaczeniu wybranych prac leksykograficznych oraz studiów językoznawczych w badaniu wpływów Turcji Osmańskiej na kulturę polską*. Obydwa dotyczyły konkretnych bibliografii i projektów badawczych.

Inna grupa referatów dotyczyła różnych rodzajów bibliografii. Były to wystąpienia Alicji Matczuk *Bibliografia specjalna. Historia i zakres pojęcia*, Artura Znajomskiego *Bibliografie zespołów osobowych – stan i potrzeby* oraz Adama Nowaka *Fenomen Bibliografii historii Polski 1815-1914. Analiza teoretyczna zagadnienia*. Natomiast konkretne projekty, prace podejmowane przez poszczególne instytucje i ich znaczenie omówili Wanda Klenczon *Instytut Bibliograficzny – tradycja i nowe wyzwania*, Magdalena Krynicka *Przewodnik Bibliograficzny niezbędne źródło informacji*, Agnieszka Łakomy *Działalność bibliograficzna świadectwem losów polskiej książki zagranicą w okresie II wojny światowej*, Wanda Pochwatko-Kołodziejaska *Bibliografia w Centralnej Bibliotece Rolniczej w Warszawie*, Sylwia Wesołowska *Bibliografia Pomorza Zachodniego – tradycje i perspektywy*, Małgorzata Winnicka *Prace bibliograficzne w Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego*, Elżbieta Grzybowska (pod nieobecność autorki referat wygłosiła Małgorzata Ziółkowska) *Bibliografia publikacji pracowników szkoły wyższej jako źródło informacji i narzędzie bibliometryczne na przykładzie bazy danych Bibliografia Dorobku Naukowego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie*, Teresa Górniak *Bibliografie osobowe i zespołów osobowych w dorobku publikacyjnym pracowników Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego w latach 1945-2006*.

Znaczenia bibliografii w dydaktyce na poziomie wyższym dotyczyło wystąpienie Marii Próchnickiej, Małgorzaty Jaskowskiej oraz Agnieszki Korycińskiej-Huras (*Bibliografia jako źródło informacji naukowej – w opinii studentów*) oraz referat Agnieszki Bajor i Hanny Langer (*Wykorzystanie bibliograficznych baz danych w dydaktyce Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*) oraz Moniki Krakowskiej (*Kształcenie z zakresu bibliografii jako sposób wspierania rozwoju kompetencji informacyjnych w szkolnictwie wyższym*).

Wydaje się, że cel Konferencji został osiągnięty. Uczestnicy skoncentrowali się na problematyce najważniejszej i przełomowej dla współczesnej bibliografii. Spotkanie dało możliwość określenia dominujących tendencji oraz kierunków, w których bibliografia zmierza.

Publikacja zawierająca część tekstów wygłoszonych podczas konferencji ukazała się na początku 2009 roku jako numer 106 w serii „Nauka, Dydaktyka, Praktyka”.

Mikołaj Ochmański
Warszawa

Konferencja „Książka – Biblioteka – Propaganda” Warszawa, 16-17 listopada 2009

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego zorganizował – na przestrzeni trzech ostatnich lat – już czwartą Ogólnopolską Konferencję Naukową, tym razem pt. „Książka – Biblioteka – Propaganda”, która odbyła się w dniach 16–17 listopada 2009 r. W symposium wzięli udział przedstawiciele pokrewnych Instytutów z całej Polski, bibliotekarze, poloniści, kulturoznawcy, medioznawcy, historycy oraz studenci. Podczas dwóch dni obrad przedstawiono 44 referaty (z zaplanowanych 49), omawiające rolę tekstu i obrazu, na których przez całe stulecia, od czasów najdawniejszych do współczesnych, opierała się propaganda, tak wyznaniowa, jak polityczna oraz reklama i promocja. Tematyka konferencji spotkała się z dużym zainteresowaniem, przejawiającym się wysoką frekwencją (ponad 90 osób) oraz żywym udziałem w panelach.

W historii społecznej wyróżnia się trzy okresy wywierania wpływu na ludzi: 1) przewagi żywego słowa; 2) względnej równowagi słowa żywego i drukowanego; 3) środków masowej informacji. Pierwszy okres trwał bardzo długo (aż do wynalezienia druku) i triumfowała w nim retoryka, a trzy główne jej cele, polegające na harmonijnym i stosownym odwoływaniu się do intelektu, woli i uczuć odbiorcy, zawierają się w maksymie: *Docere, movere, delectare*. Drugi okres, to czas wykorzystywania książek, broszur, pism ulotnych i periodyków, trzeci zaś – obok wszystkich wymienionych – posługuje się jeszcze radiem, telewizją i Internetem. Podczas konferencji najliczniejszą grupę referatów stanowiły wystąpienia odnoszące się do środkowego okresu, w którym prasa i książka były głównym narzędziem wywierania wpływu na ludzi.

Referaty wprowadzające wygłosili nestorzy bibliotekoznawstwa i bibliologii polskiej: prof. dr hab. Jadwiga Kołodziejska (*Biblioteki publiczne w zmieniającej się strukturze społecznej*), i prof. dr hab. Krzysztof Migoń (*Książka instrumentem i ofiarą polityki: Wprowadzenie do bibliologii politycznej*), oraz gość specjalny, socjolog i medioznawca prof. dr hab. Tomasz Goban-Klas (*MELiS, czyli Marks, Engels, Lenin i Stalin o książce i prasie*).

W tok tematów związanych z propagandą wyznaniową wpisał się referat Agnieszki Helman-Ważny¹ z Cornell University, konserwatorki dzieł sztuki, badaczki kultury i sztuki tybetańskiej, podejmującej zagadnienia związane z historią książki w Tybecie i Azji Środkowej oraz rozwojem papiernictwa i drukarstwa, pt. *Drukarnictwo w Tybecie w służbie religii*. Referentka wykazała, że kultura piśmiennicza pojawiła się w Tybecie niemalże równocześnie z buddyzmem, czyli w VII wieku. Z czasem, gdy Azja Środkowa stała się centrum buddyjskiej kultury, pojawiła się konieczność reprodukcji coraz większej liczby pism religijnych. Objętość głównych tekstów tybetańskiego buddyzmu była bardzo duża, *Kandzur* (kanoniczny zbiór ksiąg świętych w lamaizmie) składa się z 108 tomów, a liczba zamówień znacznie przekraczała możliwości skrybów. Dlatego sięgnięto po zdobycze techniki i zapoczątkowano druk ksylograficzny, który pojawił się pomiędzy VIII a X wiekiem i zachował się do dnia dzisiejszego. Najstarsze wydanie *Kandzuru* pochodzi z 1411 roku i zostało przygotowane pod patronatem chińskiego cesarza Yongle (1360–1424) w Pekinie. Prelegentka podkreślała, że ksylograficzny sposób powielania tekstów religijnych nigdy jednak nie zastąpił przepisywania ich przez skrybów. Produkcja manuskryptów i ksiąg drukowanych przynosiła chwałę i zasługę religijną swoim twórcom i sponsorom. Jednocześnie zauważyła, że druk ruchomymi czcionkami w Tybecie nie rozwinął się, choć miał on służyć innej religii, religii katolickiej. Zakon kapucynów, w ramach swojej działalności misyjnej w XVIII stuleciu, rozpoczął w Lhasie drukowanie tybetańskimi ruchomymi czcionkami tekstów polemicznych, wykorzystywanych jako narzędzie ewangelizacyjne, służące nawracaniu mnichów tybetańskich na religię chrześcijańską. Ponadto A. Helman-Ważny przedstawiła sposoby powielania religijnych tekstów, omówiła wygląd, znaczenie oraz kult tybetańskich świętych ksiąg. Zaprezentowała wyniki porównawczych badań druków ksylograficznych zawierających teksty Tybetańskiego Kanonu Buddyjskiego pochodzące z różnych wydań, m.in. fragment wspomnianego powyżej wydania Yongle przechowywanego obecnie w University of Michigan Special Collections Library, jak również – o 200 lat starszego wydania – Wanli zidentyfikowanego w kolekcjach przechowywanych w Bibliotece Jagiellońskiej.

W kręgu propagandy wyznaniowej pozostawał referat Dariusza Kuźminy – wóldarza konferencji – pt. *Piśmiennictwo jezuickie w XVI wieku w Polsce*. Walcząc o wyznawców w dobie *reewangelizacji* (termin postulowany jako adekwatniejszy niż szeroko stosowane określenie *kontrreformacja*) jezuita polscy w omawianym okresie wydali drukiem: 126 tytułów o treści teologicznej, 40 z ascetyki, 37 panegiryków, 33 kazania, 25 katechizmów, 21 dzieł edukacyjnych, 14 filozoficznych, 7 hagiograficznych, 8 edycji *Pisma Świętego* oraz 28 wariów. Wśród najważniejszych pisarzy zostali wymienieni: Piotr Skarga (1536–1612), Jakub Wujek (1541–1597), Marcin Śmiglecki (1563–1618) oraz przybyły z Portugalii Emanuel Vega (1553–1640). Dariusz Kuźmina podkreślił, że jezuita, którzy osiedlili się w Rzeczypospolitej w złotym wieku literatury polskiej,

¹ A. Helman-Ważny, *Sztuka tybetańskich ksiąg klasztornych*, Warszawa 2009.

w okresie twórczości Jana Kochanowskiego, Łukasza Górnickiego czy Stanisława Orzechowskiego, propagowali postawy obywatelskie, zaangażowani byli w spory religijne i doceniali znaczenie ojczystego języka w dotarciu do szerokich warstw społecznych. Narzędziem propagandy były zarówno *Żywoty świętych* (Wilno 1579), napisane pięknym i czystym językiem, które przez wiele dziesięcioleci kształtowały wzorce chrześcijańskie i obywatelskie Polaków, jak i *Kazania sejmowe* (Kraków 1597) m.in. wskazujące problemy, jakie trawiły ówczesnych organizm państwowy. Najpłodniejszym jezuickim pisarzem XVI wieku był Jakub Wujek, autor wiernego, a zarazem literackiego tłumaczenia *Pisma Świętego: Nowy Testament Pana naszego Jezusa Chrystusa* (Kraków 1593) i *Biblia, to jest Księgi Starego i Nowego Testamentu* (Kraków 1599). Wydanie z 1599 nie jest w pełni autorską pracą Wujka. Prowincjał zakonu (będący jednym z ogniw cenzury) nie był całkiem zadowolony z jego pracy i wyznaczył osobną komisję dla jej skontrolowania i poprawienia. Komisja ta częściowo już po śmierci Jakuba Wujka przygotowała ostateczną redakcję do druku. Wspomniani jezuci pozostawili w literaturze polskiej trwałą spuściznę.

Na wykorzystanie obrazu w „agitacji na rzecz wiary” zwróciła uwagę Klaudia Socha. W wystąpieniu *Ideologia wyrażona w szacie graficznej książki na przykładzie stron tytułowych edycji Biblii* Autorka zajęła się symboliką wykorzystywaną w polemice między katolikami i protestantami, a także próbą ustalenia pierwowzorów niektórych wyobrażeń.

W Polsce przełomu XV i XVI stulecia rozwinęły się świeckie formy propagandy politycznej ukierunkowane na szlachtę, która piastowała kluczowe urzędy polityczne oraz gospodarcze. Na szeroką skalę rozpowszechniła się literatura polityczna związana z elekcjami kolejnych monarchów, czego potwierdzenie znajdujemy m.in. w wydanych przez Jana Czubka (1849–1932) tomach zawierających prozę i poezję polityczną okresu pierwszego bezkrólewia oraz z czasów rokoszu Zebrzydowskiego². Z kolei w XVII wieku, wieku wojen, przybrała na sile działalność propagandowa wśród walczących żołnierzy, pojawiły się także pierwsze periodyki i rozpowszechniły druki ulotne. Nasilenie akcji propagandowych przypada na wiek Oświecenia, głównie zaś na czas Wielkiej Rewolucji Francuskiej, gdy wzrosło znaczenie opinii publicznej. Próbę osiemnastowiecznej agitacji przedstawił Grzegorz Figiel w wykładzie *Obraz Anglii i Anglików na łamach „Pamiętnika Historycznego i Politycznego” jako przykład propagandy prokrólewskiej w XVIII w. w Polsce*. Referent przybliżył królewską koncepcję zreformowania Rzeczypospolitej na wzór angielski oraz narzędzia proponowane do jej realizacji. Analiza angielskiego życia politycznego, na podstawie informacji dostarczanych przez polskich dyplomatów, oraz lektury wzmocniły przekonanie Stanisława Augusta Poniatowskiego (1732–1798), że angielskie zasady konstytucyjne gwarantują dobre rządy, wykluczające despotyzm i nadają się do przeniesienia na grunt polski. Królewskie działania wpierane były przez Piotra Świtkowskiego

² *Pisma polityczne z czasów rokoszu Zebrzydowskiego (1606–1608)*, t. 1–3, wydał Jan Czubek, Kraków 1916–1918.

(1744-1793), byłego jezuitę, redaktora „Pamiętnika Historycznego i Politycznego”, „Magazynu Warszawskiego” i „Zabaw Obywatelskich”, a nade wszystko zwolennika uprzemysłowienia kraju.

Małgorzata Gorczyńska zajęła się *Polskimi kalendarzami z 2. połowy XVIII wieku jako przykładami druków upowszechniających idee i ideały Oświecenia w staropolskim systemie komunikacji*, Maciej Janik zaś *Kalendarzowymi retrogresjami temporalnymi, czyli propagandą czasu właściwego*.

Wydarzenia XIX wieku spowodowały, że żaden ruch polityczny ani społeczny nie mógł się obejść bez działań propagandowych. Było to wyraźnie widoczne w czasie polskich powstań narodowych, o czym m.in. mówiła Anna Karczewska w wystąpieniu *„O jedność społeczną”. Idea oświaty ludowej w Królestwie Polskim w latach 1858–1852, czy emancypacji kobiet*, co wykazała Agnieszka Paja w referacie *Androcentryzm w masce emancypacji. „Kwestia kobieca” na łamach postyżniowej pracy dla kobiet*.

W metody propagandy politycznej XX stulecia wprowadziły słuchaczy wykłady historyków z Uniwersytetu Śląskiego: Miłosza Skrzypka (*Rola propagandy w życiu politycznym państwa polskiego na wybranych przykładach publikacji okresu sanacyjnego*) oraz Lecha Krzyżanowskiego (*Zabieg propagandowy czy element wychowania patriotycznego? Powstania i plebiscyty na Górnym Śląsku w oczach Polaków po 1922 roku*), a także Moniki Olczak-Kardas z Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach (*Księgozbiory bibliotek w okresie dwudziestolecia międzywojennego wyrazem postaw ideologicznych swoich organizatorów*).

Bardzo atrakcyjny i wzbudzający duże zainteresowanie, które przełożyło się na ciekawe głosy w dyskusji, był blok wystąpień dotyczących propagandy politycznej w historii najnowszej. Była to niewątpliwa zasługa Referentów, lecz także po części brak naukowego syntetycznego opracowania ruchu wydawniczego w Polsce po 1945 roku. Dariusz Kuźmina parokrotnie zgłosił pilną potrzebę poszerzenia badań w tym obszarze.

W tej grupie tematycznej wygłoszono ponad 20 referatów m.in. omawiających: rolę bibliotek w planach propagandy nazistowskiej w latach 1939–1945, działalność Instytutu Naukowego Badań Komunizmu w Warszawie (1930–1939), propagandę drukowaną w pracach Komitetu Ministrów dla spraw Kraju w okresie II wojny światowej – jako jedną z możliwości oddziaływania na mieszkańców okupowanej Rzeczypospolitej, informacje drukowane w „Biuletynie Polskiej Agencji Prasowej” w latach 1944–1972, książki Wydziału Propagandy KW PZPR w Olsztynie w latach 1948–1968, propagandę wobec powstania warszawskiego w publicystyce, literaturze naukowej i popularnonaukowej w latach 1953–1955, treści podręczników szkolnych z lat 1944–1956 oraz „wrogą, anonimową propagandę pisaną” w działaniach operacyjnych SB w PRL.

Szczególne zainteresowanie wzbudziło wystąpienie Joanny Papuzińskiej o *Manipulacji na wznowieniach literatury dziecięcej po 1956 roku* omówionej na przykładach książek Janusza Meissnera *Szkoła orląt*, Zofii Kossak *Topsy i Lupus* oraz Jana Grabowskiego *Puc, bursztyn i goście*. A także referat Bogumiły

Staniów pt. *Wielka polityka dla młodych czytelników. „Świat Młodych” w służbie propagandy w latach 1949–1954*. Autorka na przykładzie periodyku, oficjalnego organu Związku Harcerstwa Polskiego, przedstawiła jego rolę informacyjną, ale także propagandową i indoktrynacyjną w okresie stalinowskim. Ukazała sposoby i metody realizacji tych funkcji w okresie największego ich nasilenia, tzn. do 1954 roku. Według B. Staniów podstawowym zadaniem „Świata Młodych” było ukształtowanie światopoglądu i wykształcenie przyszłego obywatela socjalistycznego państwa, oddanego systemowi, pracującego dla dobra kolektywu, wzorującego się na przodownikach pracy i bojownikach o wolność. Analiza zawartości pisma wykazała, że wykorzystywano do tego celu treści zupełnie niezwiązane z życiem i zainteresowaniami potencjalnych odbiorców, lecz znacznie przewyższające możliwości percepcyjne młodych czytelników.

Obok treści pisanych równie ważnym elementem propagandy jest obraz, nie tylko plakat i film, ale także ilustracja książkowa, znak własnościowy w postaci ekslibrisu lub supereklibrisu czy zdobienia introligatorskie. Kwestie te poruszyli m.in. Małgorzata Komza, Aleksandra Łamasz, i Arkadiusz Wagner.

A. Wagner zajął się *Treściami ideowo-politycznymi w tzw. „radełkach jagiellońskich” XVI–pocz. XVII wieku*. Ta seria radełek pochodzi z lat 1537, 1540 i 1544 i ukazuje stojące na balkonikach w obramowaniu renesansowych arkad podobizny m.in. króla Zygmunta Starego, królowej Bony, a także Zygmunta Augusta oraz żon królewskich Izabeli i Katarzyny. Referent omówił nie tylko charakterystykę samych przedstawień, ale wskazał też na możliwą ich genezę, jak również na polityczne determinanty tych charakterystycznych w skali europejskiej dekoracji introligatorskich. Tezy A. Wagnera spotkały się z dużym uznaniem Pauliny Buchwald-Pelcowej, gdyż uzupełniają lukę w obszarze badań nad nowożytnym introligatorstwem.

Z kolei M. Komza w swoich rozważaniach o *Propagandowych funkcjach ilustracji książkowej w XIX wieku w Polsce i poza jej granicami* poruszyła kwestie relacji między słowem a obrazem. Prelegentka zaczęła: „[...] dziewiętnastowieczne ilustracje w polskich edycjach, tak jak i teksty, którym towarzyszyły, w pewnym sensie też miały za zadanie krzewić wiarę w to, że Polska nie zginęła, że zrzuci kajdany, że powstanie jak Feniks z popiołów. Przy tym odwołania religijne były dosyć częste. Oczywiście to sytuacja polityczna i społeczna sprawiła, że właśnie takie przesłanie wysuwało się na pierwsze miejsce”. Zasadniczą funkcją obrazu było wzmocnienie wymowy tekstu, a to sprawiło, że ilustracje podlegały tym samym działaniom cenzorskim oraz wykorzystywane były w propagandzie. Z jednej strony ilustracje pełniły ważną rolę w walce politycznej, z drugiej zaś służyły krzewieniu idei narodowych, budzeniu świadomości obywatelskiej. Książka ilustrowana stanowiła ważny czynnik wywierania wpływu na czytelników, była narzędziem propagandy na rzecz „sprawy polskiej”.

Trzeci referat pozostający w tematyce grafiki dotyczył czasów socrealizmu. A. Łamasz w wystąpieniu *W służbie realizmu socjalistycznego – ilustrowana książka literacka dla dorosłych jako narzędzie propagandy* wskazała na nowe za-

dania literatury, która miała opisywać sprawy i problemy, jakimi żyła ówczesna Polska, a także przedstawiać ludzi pracy – budowniczych socjalizmu. Postulaty te zrealizowano w popularnych ilustrowanych seriach wydawniczych, jak np. „Biblioteka Żołnierza” czy „Książka Nowego Czytelnika” oraz edycjach samoistnych. Znajdujące się w nich rysunki przedstawiały wyrabiające 300% normy fabryki, spółdzielnie rolnicze, robotników i rolników przy pracy, murarzy odbudowujących kraj ze zniszczeń wojennych, walkę z wrogiem klasowym, manifestacje pokojowe, szczęśliwe rodziny i radosne dzieci.

Autoreklama to także forma propagandy. O takim jej wykorzystaniu traktował – znakomicie przyjęty – referat Joanny Pietrzak-Thébault *W cieniu skrzydeł Feniksa – autopropaganda weneckiej oficyny Giolito*. Oficyna Gabriela Giolito de’Ferrari należała do największych weneckich i europejskich domów wydawniczych w XVI stuleciu i była jedną z tych, które wpływały zarówno na odbiorców, jak na twórców i pośredników, kształtując w dużej mierze życie literackie epoki. Wytłoczyła prawie tysiąc edycji, które z powodzeniem mogły utworzyć reprezentatywną dla gustów ówczesnych czytelników bibliotekę. Rodzina Giolito wykazywała duży talent handlowy; dbała o popularyzowanie swojej działalności – świadczą o tym liczne skierowane do nich adresy i dedykacje literatów, a także źródła mówiące o materialnych aspektach codziennego funkcjonowania przedsiębiorstwa. Wydany w 1556 roku poetycki tomik *La Fenice* jest natomiast wyjątkowym świadectwem autopropagandy oficyny spod znaku mitologicznego ptaka, firmującego, jako sygnet drukarski, jej produkcję. Joanna Pietrzak-Thébault ukazała strategię, jakich używał Gabriele Giolito w celu wysławiania swoich, powszechnie znanych zasług. Referat ten był także okazją do bliższego przyjrzenia się egzemplarzom edycji „giolitine” w polskich zbiorach bibliotecznym.

Konferencji towarzyszyła wystawa prac plastycznych Tomasza Kędziory, wykładowcy w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Wygłoszone referaty zostaną opublikowane w specjalnym tomie pokonferencyjnym, który wydany zostanie jesienią 2010 r.

Dorota Pietrkiewicz
Warszawa